

МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

НАУКОВІ ПРАЦІ МАУП

Засновано у 2001 р.

Випуск 3(22)

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2009

УДК 330-339; 321.7; 159.9
ББК 65.9(4УКР)я43
М43

Редакційна колегія

Захожай В. Б., д-р екон. наук, проф. — головний редактор
Головатий М. Ф., д-р політ. наук, проф. — заступник головного редактора
Саєвич І. Г., канд. філол. наук — відповідальний редактор
Чирков В. М. — відповідальний редактор за випуск

Економічні науки

Баєва О. В., д-р біол. наук, проф., Дахно І. І., д-р екон. наук, проф., Дмитренко Г. А., д-р екон. наук, проф., Захожай В. Б., д-р екон. наук, проф., Куроченко О. В., д-р екон. наук, проф., Радзієвський О. І., д-р екон. наук, Федоренко В. Г., д-р екон. наук, проф., Швець В. Я., д-р екон. наук, проф.

Політичні науки

Антонюк О. В., д-р політ. наук, проф., Бабкіна О. В., д-р політ. наук, проф., Бідзюра І. П., д-р політ. наук, Варзар І. М., д-р політ. наук, проф., Головатий М. Ф., д-р політ. наук, проф., Хижняк І. А., д-р іст. наук, проф., Храмов В. О., д-р політ. наук, проф., Шуба О. В., д-р політ. наук, проф.

Психологічні науки

Балл Г. А., д-р психол. наук, проф., Лігоцький А. О., д-р пед. наук, проф., Ложкін Г. В., д-р психол. наук, проф., Приходько Ю. О., д-р психол. наук, проф., Синьов В. М., д-р пед. наук, проф., Чернуха Н. М., д-р пед. наук, проф., Чуприков А. П., д-р мед. наук, проф.

Юридичні науки

Александров Ю. В., канд. юрид. наук, проф., Ануфрієв М. І., канд. юрид. наук, проф., Бородин І. Л., д-р юрид. наук, проф., Бандурка О. О., д-р юрид. наук, проф., Корнієнко М. І., канд. юрид. наук, проф., Марчук В. М., д-р юрид. наук, проф., Подоляка А. М., канд. юрид. наук

Рекомендовано до друку Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом (протокол № 6 від 24 червня 2009 р.)

Міжрегіональна Академія управління персоналом.

Наукові праці МАУП / Редкол.: В. Б. Захожай (голов. ред.) та ін. — К. : МАУП, 2001. — Вип. 1. —

ISBN 966-608-120-2

К. : ДП «Вид. дім «Персонал», 2009. — Вип. 3(22). — 256 с.: іл. — Бібліогр. в кінці ст.
ISBN 978-611-02-0010-3

У збірнику наукових праць публікуються статті науковців, які займаються проблемами розвитку економіки, політології, психології і права.

Для науковців, викладачів, студентів, а також усіх, кого цікавить розвиток науки в Україні.

Збірник “Наукові праці МАУП” зареєстровано Державним комітетом інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України (свідоцтво від 11.04.02 за № 6048, серія КВ) як наукове видання, в якому висвітлюються результати наукових досліджень в галузях економіки, політології, соціології, психології, права, матеріалів наукових конференцій.

Вищою атестаційною комісією України “Наукові праці МАУП” визнано як фахове видання з економічних і психологічних наук (за постановою Президії ВАК України № 1-05/6 від 14 червня 2007 р.).

ББК 65.9(4УКР)я43+88я43

ISBN 966-608-120-2

ISBN 978-611-02-0010-3

© Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2009
© ДП «Видавничий дім «Персонал», 2009

ЗМІСТ

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ	5	Дворников В. М. Проблеми механізму банкрутства і сучасні шляхи їх вирішення.....	77
Захожай В. Б. Регіональна сегментація ринку лісопродукції.....	5	Товт О. М. Методологічні основи формування соціальної орієнтації економіки	81
Семененко І. С., Семененко О. С. Форми і механізми активізації єврорегіонального трансграничного співробітництва на українсько-угорському прикордонні	12	Попюк Б. С., Андреева Х. П. Экономическая дифференциация украинской экономики	90
Дікарєв О. І. Економічна дипломатія як досвід гармонізації конкуренційних енергетичних стратегій і ресурс міжнародної енергетичної безпеки.....	19	Недашковська Н. В. Система організації лікування та профілактики ВІЛ-інфекції/СНІДу в Україні	97
Коваль М. І. Методологічні проблеми організаційно- технічного забезпечення аналізу та експертизи державного бюджету в умовах функціонування АІАС “Держбюджет”	27	Казымов Фахри Хангусейн оглы Современное состояние банковской системы Азербайджана	104
Юсеф Н. Н., Гараханлу Фарназ Економічні інтереси України на Близькому Сході.....	34	Дурбало О. В. Демографічний фактор та його зв'язок із сімейною політикою в Україні.....	108
Головач Н. А. Факторний аналіз динаміки економічної ефективності	38	ПОЛІТИЧНІ НАУКИ	113
Задорожний В. П. Інвестиційні процеси у світовій економічній системі під впливом глобалізації	41	Гольцов А. Г. Геопросторова політична організація світу: сучасний стан і тенденції трансформації.....	113
Шихизаде Интигам Алисахиб оглы Управление инвестициями по диверсификации транзитных газотранспортных систем (на примере России и Украины)	49	Кочетков В. В., Кочеткова Л. Н. Постиндустриальное общество и социально-правовое государство	119
Гармашів В. Г. Геоекономічні стратегії причорноморських держав у контексті інтересів України	54	Логвиненко С. В. Тероризм і світова безпека в контексті політики національної безпеки України	128
Мамедов Ровшан Принципи сучасної інтеграційної стратегії України	60	Беспаль Д. Г. Громадські організації в політичній системі України	133
Динєв Йордан Дімітров Шляхи і перспективи України та Болгарії на світовому ринку туристичних послуг.....	68	Щербак Д. С. Теоретичні та історичні аспекти соціальної політики України.....	139
		Гжегож Типаньский Роль ЗМІ в демократизації політичного процесу України	146

ІНВЕСТИЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У СВІТОВІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ ПІД ВПЛИВОМ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Наукові праці МАУП, 2009, вип. 3(22), с. 41–48

Аналізується трансформація світової економічної системи в епоху глобалізації, досліджується вплив процесів, що відбуваються, на економіку України.

Світовий фінансовий ринок становить складну, внутрішньоструктуровану систему. Хоча єдина, загальноприйнята класифікація цієї системи на сьогодні ще не склалася, найчастіше виокремлюють чотири головні елементи світового фінансового ринку — валютний ринок, ринок боргових зобов'язань, ринок титулів (або прав) власності та ринок похідних фінансових інструментів (деривативів). У протилежному випадку вони є учасниками ринку боргових зобов'язань. Залежно від часових параметрів реалізації майнових прав розрізняють грошовий ринок (короткі терміни купівлі-продажу короткострокових боргових інструментів) і ринок капіталів (тривалі терміни купівлі-продажу довгострокових боргових зобов'язань та акцій).

У вітчизняній економічній літературі зазначається, що глобалізація економіки впливає на розвиток держав, які трансформують спосіб виробництва. Цей вплив, як засвідчує світова практика перетворень, має однобічний, уніфікований характер, який не передбачає врахування національних, історичних, географічних особливостей, причому роль суб'єктів господарювання вже визначена. Держава має розробляти умови, регулювати суспільні процеси, але не втручатися у виробництво. Інші суб'єкти мають активно впливати на суспільне виробництво на ліберальних принципах. Однак вивірені та добре працюючі моделі й механізми у розвинених країнах виявляються недієздатними в умовах системної трансформації, коли існуючий неефективний спосіб виробництва активно трансформується, ставлячи суспільство перед вибором: виживати

будь-якими методами (у тому числі неправовими, антидержавними, антисоціальними) чи взагалі припинити господарську діяльність. Крім того, загальновідомо, що не всі економіки, які застосовують ринковий спосіб господарювання, мають високий рівень розвитку.

У цих умовах трансформаційні процеси надзвичайно посилили роль теорії, яка б адекватно відбивала складність перетворень, що відбуваються у різних державах. Практика показала, що економічні перетворення у постсоціалістичних країнах не відповідають традиційній економічній теорії. Це зумовило потребу в розробленні особливої теорії трансформаційних процесів перехідної економіки, яка забезпечила б комплексний міждисциплінарний аналіз сукупності об'єктивних і суб'єктивних чинників, що характеризують її феномен. Це забезпечує транзитологія — загальна теорія перехідних процесів, його закономірностей, механізмів, алгоритмів переходу до нового господарського механізму [5, 9–10] з урахуванням глобального впливу на національну економіку.

Одним з об'єктів дослідження транзитології є глобалізація та її вплив на економіку і механізми управління різних країн. Розглянемо особливості впливу глобалізації на процеси управління інвестиційною діяльністю в умовах системної трансформації в Україні.

Важливе місце у транзитології посідає комплексний підхід до аналізу господарських процесів в умовах глобалізації, що приводить до необхідності дослідження особливостей реформування крізь призму виживання, трансформації й роз-

виту. Як вважають науковці, для України всі ці проблеми актуальні, оскільки, якщо вона не інтегрується в європейські, світові політичні та економічні структури впродовж 5–10 років, то не матиме історичної перспективи як незалежна держава [2, 7]. Розглядаючи ці проблеми в аспекті української державної незалежності, слід зазначити, що всі вони взаємопов'язані, причому цей зв'язок не має лінійного характеру. Для формування нового способу виробництва в Україні важливо врахувати позитивний і негативний історичний досвід, пов'язаний з трансформацією господарських процесів, дослідити їх характер та особливості, типи та вектори руху і з урахуванням результатів досліджень формувати власний механізм державного управління господарським розвитком. Вітчизняні економісти, аналізуючи світовий досвід, виокремлюють три етапи, які вирізняються мірою втручання держави в економіку.

Перший етап спрямовувався на широке регулювання економічних процесів: розмірів і формування інвестицій; обсягів державних витрат; темпів зміни реальної зарплати; рівня зайнятості; розподілу доходів; формування сукупного попиту; рівня виробництва; сальдо платіжного балансу. Держава застосовує виключно економічні й правові важелі.

Другий етап передбачав обмеження функцій втручання держави в розвиток економіки шляхом передання їх суто ринковим механізмам. Держава на цьому етапі регулює зайнятість населення, стабільність цін, сальдо платіжного балансу, темпи економічного розвитку.

Ці два етапи невелика група високорозвинених країн пройшла у 30–80-ті роки і нині перебуває на третьому етапі.

Третій етап характеризувався подальшим зменшенням втручання держави в діяльність господарських суб'єктів. Держава зосереджується лише на найважливіших стратегічних завданнях: контролі над інфляцією, досягненні нової якості зростання в його широкому розумінні. У цей етап вступили такі країни, як США, Японія, Франція та ін. [8, 210–211].

Упродовж трансформаційного періоду держава постачає економіку грошовими коштами; забезпечує потреби населення в суспільних товарах; регулює процеси, які не охоплені ринковими відносинами; здійснює соціальний захист населення; перерозподіляє фінансові ресурси [8, 210–211].

Аналіз світового досвіду структуризації функцій державного впливу на економіку за тривалий

історичний період заслуговує на увагу з огляду застосування його в Україні. Однак він не охоплює явища, пов'язані з трансформацією функцій держави в умовах глобалізації. З одного боку, ідеологи глобалізації прогнозують звуження функцій національних держав, а в перспективі — їх повне зникнення і підпорядкування економіки єдиному світовому урядові (наддержаві), з іншого — формується держава-корпорація, що основним інструментом впливу вважає політику домінування, в якій діють відмінні від ринкових закони. Такою державою-корпорацією у наш час вважають себе США.

Важливе значення у трансформаційний період має застосування ефективних методів трансформації. У світі відомі два методи трансформації: “шокова терапія” і “градуалізм” [6, 45]. Шокова терапія передбачає проведення радикальних реформ у найкоротші терміни [6, 63] і побудована на основі чіткого плану реформ, відхилення від якого може “призвести до деформації економічної поведінки суб'єктів господарювання”. Наприклад, економіка Польщі зазнала трансформації “шоковою терапією”, програма якої називалася “планом Бальцеровича” [1].

Градуалізм має на меті “поступовий, поетапний перехід до ринку, пов'язаний з високими соціальними витратами і може призвести до непередбачуваних наслідків аж до відновлення старої системи” [5, 20]. Ці два методи спрямовують вектор трансформації тільки у бік переходу до ринкових механізмів регулювання суспільного виробництва. Інші, власні моделі розвитку навіть не розглядаються, апріорі вважаючи високу ефективність ринкових механізмів раз і назавжди для всіх країн. Побудова власної господарської системи, яка відмінна від ринкової, у перехідних економіках навіть не розглядається.

У 70–80-х роках XX ст. стратегія відкритої економіки США, результати якої виявилися після Великої депресії, зазнає наступної трансформації — багато галузей промисловості США стали відчувати реальну загрозу з боку потужних іноземних конкурентів, зростає дефіцит торговельного балансу, знижується питома вага економіки США в загальному обсязі світової економіки. Відтоді міжнародна економічна безпека стала одним із пріоритетних напрямів національної й міжнародної стратегії США [2, 18]. Ці науковці вважають, що зміст трансформації економіки США є характерним для всіх країн [2]. У наш час кожна держава зазнає тієї чи іншої трансформації, тому, на їхню думку, вона є глобальною. Наприклад,

глобального характеру у країнах Східної Європи набула “приватизація” та інтернаціоналізація виробництва і капіталу.

Проте, як справедливо зазначається в багатьох вітчизняних і зарубіжних публікаціях, загострюються проблеми економічної, соціальної безпеки, оскільки глобалізаційні процеси відбуваються в умовах конкуренції, яка ще більше поглиблює соціально-економічні суперечності. За цих умов надзвичайно актуальними стають процеси макроекономічного регулювання національних господарств, що зумовлює необхідність переходу до нового теоретико-методологічного рівня науки державного управління. Трансформація господарської системи потребує адекватного реформування механізмів управління суспільним виробництвом.

Світова економіка на початку ХХІ ст. знову зазнає трансформації, об’єктивний аналіз якої має виявити особливості її здійснення та на цій базі розробити науково-теоретичні засади нової системи управління в Україні, тому слід виокремлювати особливості сучасної трансформації світової економіки, охарактеризувати її якісні відмінності від колишніх перетворень. Інвестиційний процес трансформується разом із соціально-економічними системами господарювання шляхом органічної та неорганічної модернізації. Як відомо, органічна модернізація відбувалася на Заході, в її основу були покладені власні соціально-економічні, політичні, духовні передумови, що відповідали потребам суспільного розвитку і продуктивно розв’язували наявні проблеми та суперечності, не порушуючи спадковості соціально-економічного розвитку певної держави. Така модернізація відбувалася поступово, впродовж тривалого історичного періоду.

Неорганічна модернізація, що відбувалась у країнах Східної і Південної Європи, Азії, Латинської Америки, спричинена не внутрішніми передумовами, а зовнішнім впливом. Внутрішні передумови там не визріли, а існуючі механізми розв’язання проблем і суперечностей порушували єдність суспільства та спадковість розвитку. Стимулом для неорганічної модернізації є виклик, який Захід кидає своїми досягненнями в економічній, геополітичній, інформаційній та інших сферах. Така модернізація називається наздоганяючою [10, 14]. За цими ознаками в Україні відбувається неорганічна модернізація економіки наздоганяючого типу, яка порушила спадковість розвитку в процесі розв’язання проблем і суперечностей адміністративно-командної системи

господарювання. Практика трансформаційних процесів показує, що їх ефективність не є загальною. Причиною зривів є не традиційна господарська культура чи повільні темпи реформування, а руйнація існуючого механізму без утворення нового.

Новий механізм управління будувався на основі ринкових самоорганізуючих інструментів, що ускладнювалося через відсутність досвіду діяльності у суб’єктів господарювання та бажання побудувати новий лад за власними уподобаннями та уявленнями, без урахування історичного світового й вітчизняного досвіду. Крім того, характер модернізації наздоганяючого типу зазнає зворотного впливу від механізму управління трансформаційним процесом, у якому відсутні інструменти прогнозування проблем та розробки запобіжних механізмів. Механізм управління трансформаційного періоду спрямовується на розв’язання тих проблем, які вже виявлені і серйозно загрожують стабільності соціально-економічного розвитку. Це не дає ніяких надій на досягнення рівня розвитку споживання, властивого високорозвиненим країнам, і зумовлює спрямування управлінської парадигми на випереджальний розвиток, суть якого полягає в тому, що держава має формулювати і ставити свої цілі, прогнозувати майбутні проблеми розвитку та розробляти механізми їх запобігання, а не здійснювати державне управління на основі ліквідації уже наявних проблем та повторювати ефективно діючі механізми, що утворювалися в інших історичних умовах для досягнення своїх цілей. Ці та інші особливості трансформаційного періоду слід врахувати в Україні при побудові нової системи державного управління.

Дослідження особливостей розвитку господарських систем і механізмів управління ними слід почати з характеристики впливу глобалізації на трансформацію процесу інвестування, в якому мета інвестування є його системоутворюючим елементом. В умовах глобалізації мета інвестування, як уже зазначалося, зазнає кардинальної трансформації, суть якої полягає в отриманні максимального прибутку всіма можливими методами за принципом “гроші не пахнуть”. Самодостатність процесу отримання прибутку поза виробництвом матеріальних благ деформує рушійну силу ринкового способу господарювання.

У традиційних суспільствах, де багатство не пов’язане з працею і господарською підприємливістю, як писав В. Зомбарт, будь-яка жага до грошей задовольнялась за межами процесу виробництва благ, їх транспортування переважно за

рахунок торгівлі благами. Люди вибирають важку роботу у рудниках, шукають скарби, займаються алхімією і всяким чаклунством, щоб здобути гроші, оскільки їх *неможливо здобути в рамках звичайного господарювання* (виділено у процесі дослідження) [9, 15]. В Україні відсутній досвід і умови добування грошей в “рамках звичайного господарювання”, тому вдалися до приватизації державної власності, яка нагромаджувалась упродовж десятиліть багатьма поколіннями. Це призвело до нелегітимності новоутвореної власності на засоби виробництва, що є сьогодні постійним чинником політизації і дестабілізації суспільного розвитку.

Усі складові інвестиційного процесу зазнають кардинальних змін. Глобальний вплив на інвестиційний процес здійснюється у двох прямо протилежних напрямках: інтеграційного розвитку інвестиційного потенціалу та його дезінтеграції й зменшення. Інвестиційний потенціал зростає за допомогою створення нових організаційних форм (ТНК, стратегічні інвестиційні альянси та ін.). Дезінтеграційні процеси спричиняються загостренням конкурентної боротьби на світовому ринку, розвивається монополізм у нових його формах, наприклад, застосування високих технологій тільки на внутрішньо корпоративному рівні. Крім того, інвестиційний процес зазнає вирішального впливу загальної цивілізаційної трансформації способу виробництва — історичної поразки та зникнення СРСР з політичної карти світу. Незважаючи на низьку ефективність соціалістичного способу виробництва, існування двох світових систем позитивно впливало на цивілізаційний розвиток завдяки конкуренції. Зникнення СРСР утворило монополію одного способу виробництва на основі ліберальних принципів господарювання, що вже негативно позначилося на характері розвитку світової економіки (поширення нееквівалентного обміну між державами та дестабілізація економічного розвитку).

Кардинальної трансформації зазнають засоби виробництва на основі застосування інновацій та формування інформаційно-інтелектуальних засобів виробництва. Деякі українські автори досить оптимістично характеризують зміни світового виробництва, що зумовлюються глобалізацією економіки. Ніщо не може існувати автономно, а державні кордони набувають переважно політичного значення. Весь світ стає реальним або потенційним клієнтом фірми, й одночасно будь-яка фірма є реальним або потенційним конкурентом. Це призводить до необхідності боротися

за клієнта у всьому світі. Глобальна трансформація організації процесу виробництва й реалізації продукції подвійно впливає на суб'єктів: з одного боку, розширюються можливості досягнення успіху, з іншого — збільшуються ризики. Для прикладу наводяться, як взірєць, успіхи компанії Amazon.com., яка впродовж трьох років продала книг із свого офісу в Сіетлі 2 млн осіб із 160 країн світу [11].

Інновація як постійне вдосконалення засобів виробництва та систем соціально-економічного управління застосовувалася в умовах ринку тривалий історичний час і була ефективним інструментом у ринковій конкурентній боротьбі для отримання надприбутків, який в останні десятиліття набув високих темпів розвитку. Й. Шумпетер дав системну характеристику інновацій в умовах ринку [14, 328]. Він зазначив, що інновація як інструмент монопольної боротьби зумовлювала руйнування попиту на частину продукції, що вироблялася за старими технологіями, а також трансформацію виробничих зв'язків та підвищення трансакційних витрат, спричиняла економічні кризи.

Важливе значення в конкурентній боротьбі має правильне визначення базисних інновацій, які визначалися ринком. Так, неможливо було передбачити, що роль базисної інновації на ринку буде відведена комп'ютеру. Навіть у США у 80-ті роки пріоритет віддавався іншим виробництвам, а Білл Гейтс усередині 90-х років вважав створення програмних продуктів для Інтернету безперспективним напрямом бізнесу, свідомо передавши ініціативу Netscape [15, 10].

В останні десятиліття поняття “інновації” зазнало кардинальних змін. Воно класифікується не як філософія одного творчого акту, а як складний суспільний механізм, зумовлений народженням нових процесів виробництва й випуском нових виробів. Це призвело до трансформації лінійної моделі науки і технологій “інтерактивною моделлю інновацій” [14]. Носієм інновацій слугує інформатизація, яка на основі комп'ютерних технологій та світових мереж Інтернету перетворюється на глобальну продуктивну силу. Деякі автори оптимістично оцінюють можливості глобальної інформатизації, якій надається статус бази постіндустріальної ери, покладаються надії на те, що вона відкриє шлях до глобального виживання та скоординованого розвитку на основі вищої системи цінностей порівняно із цінностями необмеженого споживання [2, 51].

Критична оцінка можливостей глобальної інформатизації потребує відповісти на запитання:

“Якого ступеня має досягти інформатизація, щоб розв’язувати нагальні проблеми сучасного цивілізаційного розвитку?” Відповіді на це запитання немає ні в теоретичному, ні в практичному аспектах. Інновації та інформатизація процесу інвестування, що здійснюються на глобальному рівні, розгортаються в умовах загострення глобальної конкуренції, мета якої — перемогти конкурента, а не формувати систему нових цінностей, які мають прийти на зміну, з одного боку, безмежному споживанню, а з іншого — обмеженим ресурсам їх забезпечення.

Трансформація засобів виробництва, в основу якої покладені інновації, що оптимізуються глобальною інформатизацією, на сучасному етапі загострення глобальної конкурентної боротьби перетворює систему матеріального виробництва на глобальну взаємозалежну модель. *Володіння окремими високими технологіями, які здатні кардинально змінити уявлення про межі технологічної ефективності, є необхідною, але недостатньою умовою забезпечення конкурентоспроможності.* Глобалізація інформаційного простору забезпечує підвищення ефективності окремих технологій, якщо вони включені у світові виробничі мережі. У світі їх уже утворено десятки тисяч і формується мережева економіка. Але в умовах конкурентної боротьби з’являються інші мотиви та механізми глобальних суб’єктів — володарів світових інформаційних мереж, які використовують їх нові властивості усередині транснаціональних корпорацій і не спрямовують їх на об’єднання глобальних зусиль щодо розв’язання невідкладних проблем людства.

Інноваційні трансформації відбуваються постійно, а суспільне виробництво потребує певного порядку розвитку, який встановлює умови стабільності та змінності. Це забезпечує інституціоналізм [4], встановлюючи формальні та неформальні канали комунікацій для політико-економічних відносин, які в процесі функціонування переходять у культурні форми національної свідомості та національної ідентичності. Інституціоналізм має завжди розв’язувати суперечності між стабільністю господарських умов і змінністю інновацій та стимулювати інноваційну діяльність суб’єктів господарської діяльності. У періоди протистояння двох способів виробництва — капіталістичного й соціалістичного ця проблема розв’язувалась успішно, оскільки вони стабілізували архетипи інноваційної діяльності у підсвідомості громадян країн протилежних союзів держав.

Сучасний етап трансформації засобів виробництва характеризується становленням глобальної взаємодії, спрямованої на досягнення цілей глобальних суб’єктів. Процес виробництва будь-якого продукту виходить за межі національних кордонів. Особливої інтеграції процес виробництва набуває у транснаціональних та міжнародних корпораціях, коли сировина видобувається в одних країнах, обробляється в інших, деталі виготовляються у третіх, складання виробів — у четвертих, а продаж продукції — по всьому світу [7, 12].

Крім засобів виробництва, глобальної трансформації зазнає робоча сила. В економічній літературі [7, 193] аналізується трансформація робочої сили, яка в умовах постіндустріального суспільства набуває нових властивостей. Зазначається, що в результаті глобальної економічної еволюції людина стала не тільки основним елементом продуктивних сил і виробничих відносин, а й головною метою виробництва, правда, підкреслюється, що це недостатньо розкрито ні в теорії, ні на практиці. Очевидно, що об’єктивно людина має бути основною метою виробництва, що фрагментарно набуває свого підтвердження у постіндустріальній економіці, але в умовах ринкової системи господарювання це неможливо, оскільки такою метою уже є прибуток. Людина стала головною продуктивною силою, здатною забезпечити перемогу у конкурентній боротьбі на ринку. Отже, постіндустріальна економіка не може розв’язати суперечності між тим, що людина має бути метою виробництва, а насправді такою метою є одержання дедалі більшого прибутку, за величиною якого оцінюється конкурентоспроможність тієї чи іншої корпорації.

Глобальної трансформації зазнає зайнятість робочої сили. Д. Гейдж, головний управляючий Sun Microsystems, зазначає: “На нас може працювати хто завгодно і скільки завгодно; нам не потрібна віза для наших закордонних співробітників...Уряди та їх численні постанови для працездатного населення планети більше нічого не варті. Він просто наймає тих, хто йому потрібен... вони будуть працювати доти, поки здатні... Ми наймаємо людей за допомогою комп’ютера, вони працюють на комп’ютерах, і комп’ютер їх звільняє” [12, 19].

Важливою складовою в розкритті особливостей інвестиційного процесу є дослідження характеру глобальних трансформацій інвестиційних ресурсів. На початку XXI ст. у результаті становлення інформаційно-інтелектуальної еконо-

міки відбувається кардинальна трансформація політекономічної основи інвестиційних ресурсів. Приватна власність на засоби виробництва, яка відігравала провідну роль у ринковій системі господарювання, звільняє місце приватній власності на інформацію. В інформаційно-інтелектуальній економіці вирішальну роль відіграє суб'єкт, який володіє базами даних, має алгоритми їх оброблення та використання у виробничих, бізнесових, соціально-економічних процесах.

Змінилось уявлення про ефективність застосування інвестиційних ресурсів у розширеному відтворенні, що найбільш очевидно демонструється у співвідношеннях прибутку, який отримується від продажу промислової продукції. Наприклад, продаж 1 кг продукції, що виробляється із застосуванням різних видів інвестиційних ресурсів, забезпечує прибуток [12, 25–26]:

- сирової нафти — 0,020–0,025 дол. США;
- авіаційної техніки — близько 1 тис. дол.;
- наукоємного продукту із застосуванням інформатики й електроніки — 5 тис. дол., а величина доданої вартості при виробництві суперкомп'ютерів досягає 1700 %.

Становлення інформаційно-інтелектуальної економіки характеризується небаченим розвитком мережі Інтернет. Інтелектуальні ресурси людини використовуються з найбільшою ефективністю через розвиток комп'ютерів нового покоління, які виконують трильйони операцій за секунду, що дає змогу перейти до управління суспільно-господарськими процесами в режимі реального часу на основі вчасної, повної та об'єктивної інформації та застосуванні технологій на випередження.

Вартість інтелектуального ресурсу сучасного розвиненого суспільства, за експертними оцінками, перевищує вартість основних фондів традиційних галузей індустрії. Інтелектуальний ресурс має три складові: людський, структурний і споживчий [14, 33–34].

У національній та світовій літературі сукупність знань, практичних навичок і творчих можливостей працівників компанії (організації), застосованих для виконання поточних завдань, визначають як людський капітал. До складових людського капіталу відносять також моральні цінності компанії, культуру праці й загальний підхід до справи [13, 34].

Людський капітал, на думку американських учених, становить близько 70 % багатства економіки США. При підвищенні рівня освіченості на 10 % продуктивність праці зростає на 8,6 %, тоді

як за такого самого збільшення акціонерного капіталу — не більш ніж на 4 % [13, 34].

Якісно новим явищем, що визначає характер інформаційно-інтелектуальної економіки, створює його основу, є структурний ресурс. Він зароджується внаслідок лавиноподібного ускладнення процесів господарювання, зумовленого необхідністю координувати та враховувати мільйони техніко-технологічних, виробничих, ринкових, соціально-економічних параметрів і вчасно й ефективно реагувати на їх динамічні зміни. Звідси забезпечення оптимальної взаємодії багатьох кількісних і якісних параметрів можливе тільки на основі високих технологій у сфері державного управління.

Складовими структурного ресурсу є алгоритми, програмне забезпечення, засоби комунікації, торговельні марки, патенти та ін. Від структурного ресурсу залежить ефективність використання всіх ресурсів компанії, організації, всього суспільства, тобто він практично відіграє роль основної ланки [5].

В умовах становлення інформаційно-інтелектуальної економіки докорінних змін має зазнати правовий ресурс. Світова практика засвідчила, що надто часті зміни законодавства, яке регулює залучення іноземних інвестицій, призводить до зменшення загальних ресурсів трансформації економіки. Законодавство, яке регулює інвестиційний процес в інформаційно-інтелектуальній економіці, має відзначатися стабільністю та забезпечувати національному виробникові ефективну участь у внутрішньому та зовнішньому господарських процесах, сприяти максимальній ініціативі виробничої, науково-дослідної та іншої діяльності.

Цільова єдність інвестиційних ресурсів виявляється в гуманітарному вимірі, тому основна мета господарської діяльності — створення гідних умов життя людей. Рівень гуманітарного розвитку суспільства є основною метою і ресурсом соціально-економічного розвитку. Гуманітарний вимір зазвичай характеризується рівнем фізичного і психічного здоров'я суспільства, його соціальним благополуччям, моральністю, психологічною єдністю, гуманітарною активністю, інтелектуальним розвитком, духовністю [13, 118].

Важливу роль у наданні інвестиційним ресурсам цивілізаційних ознак відіграють духовність нації, суспільна мораль, які є особливими ресурсами, бо їх рівень визначає благополуччя та стабільність суспільного розвитку. Особливість духовності полягає в тому, що її засади є незмін-

ними впродовж кількох тисяч років з моменту їх оприлюднення. До духовно-морального ресурсу, як вирішального у соціально-економічному розвитку, завжди звертаються вчені різних епох. У 1904 р., наприклад, Макс Вебер простежив зв'язок між протестантською етикою і "духом капіталізму". Протестантизм утворив систему цінностей, що сприяла розвитку капіталізму. Відповідно до ідеї аскетизму протестанти мали нагромаджувати капітал не для споживання, а для розширення виробництва. Ідея індивідуальної свободи віросповідання стала основою індивідуальної економічної та політичної свободи і започаткувала розвиток політико-економічної філософії індивідуалізму [7].

Необхідно відзначити провідну роль включення протестантами духовно-моральних ресурсів у господарську діяльність епохи становлення та розвитку капіталізму. Зауважимо, що наука не має технологій, які забезпечили б відтворення духовного ресурсу. Вона просто використала технології формування духовно-моральних ресурсів, утворених до епохи протестантизму. У цьому сенсі сучасна наука на початку XXI ст. нічим не відрізняється від науки XVI-XX ст. Духовно-моральні ресурси можливо відтворити тільки за допомогою духовних технологій, які вже відомі і не змінюються у часі й просторі. Наука може тільки використати їх у процесі суспільного господарювання. Без їх глобального застосування у господарській діяльності цивілізаційне зростання неможливе, незважаючи на глобальні алгоритми та комп'ютеризовані мережі, які забезпечують небачену до цього часу високу ефективність використання природних ресурсів, утворення відтворюваних необмежених інвестиційних ресурсів, оскільки все це стримується неефективними та конкурентними відносинами суб'єктів господарювання.

Отже, аналіз трансформації інвестиційних ресурсів в епоху зародження інтелектуально-інформаційної економіки засвідчив, що в суспільному виробництві відбувається поступовий перехід від обмежених, невідтворюваних ресурсів до відтворюваних, які значно пом'якшують суперечності минулої епохи. Безмежні потреби в умовах ринку залишаються, але у структурі інвестиційних ресурсів з'являються ресурси, властивість яких полягає у самовідтворенні, що робить їх невичерпними. Трансформація відносин суб'єктів господарювання на глобальному рівні супроводжується суперечливими тенденціями, що зумовлюються метою глобалізації — побудувати універсальне співтовариство, яке управляється світовим уря-

дом. Якщо таке співтовариство будувати на принципах свободи особистості, відповідальності, гуманізму, мобілізації національних соціально-економічних організмів на ліквідацію глобальних проблем людства як базових засад цивілізаційного зростання, то воно справді має історичну перспективу. Але названі цивілізаційні принципи побудови нового світового порядку виявилися під загрозою. Найбільший ідеологічний противник СРСР З. Бжезинський стурбовано констатує, що у найбільш свідомих колах західного суспільства з'являється історична тривога і, можливо, навіть песимізм... з приводу наслідків закінчення холодної війни. Замість нового світового порядку, побудованого на консенсусі й гармонії, явища, які, як здавалося, були минулим, раптом стали майбутнім [3, 251].

Таким чином, глобалізаційний вплив на національну економіку зумовлює потребу в піднесенні до нового рівня механізму державного управління процесом шляхом вкладання капіталу у розширене відтворення, оскільки ринковий процес самоорганізації й саморегулювання господарських відносин неспроможний за короткий період розв'язати триєдине завдання, пов'язане з виживанням, трансформацією й розвитком національної економіки.

Література

1. Бальцерович Л., Гелб А. Макроэкономическая политика при переходе к рынку: опыт трех лет // МЭиМО. — 1995. — № 3. — С. 100–117.
2. Белорус О. Г., Лукьяненко Д. Г. и др. Глобальные трансформации и стратегии развития: Монография. — К.: Ориане, 2000. — 424 с.
3. Бжезинский З. Великая шахматная доска: Господство Америки и его геостратегические императивы. — М., 1998.
4. Богданов А. А. Текстология: Всеобщая организационная наука. — М., 1989. — Кн. 2.
5. Бодров В. Г. Трансформация экономических систем: концепции, модели, механизмы регулирования та управления: Навч. посіб. — К.: Вид-во УАДУ, 2002. — 104 с.
6. Бодров В. Г. Державні та ринкові регулятори економічного оновлення // Україна: поступ у XXI століття: Наук.-метод. посіб. — К.: Вид-во УАДУ, 2002.
7. Глобализация: человеческое измерение. — М.: Моск. гос. ин-т междунар. отношений; Рос. полит. энцикл. (РОССПЭН), 2002. — 112 с.
8. Економічне зростання України: стан та чинники забезпечення: Зб. наук. пр. / Кол. авт.: Л. М. Борщ (кер.), М. О. Скоромнюк, Р. М. Аргуманов та ін. — К.: Логос, 2003. — 620 с.

9. Зомбарт В. Буржуа. Этюды по нравственной истории современного экономического человека. — М., 1994.
10. Иноземцев В. Л. Пределы “догоняющего” развития. — М.: ЗАО “Изд-во “Экономика”, 2000. — 295 с.
11. Куриляк В. Нова економіка у світовому та українському вимірах // Вісн. Акад. екон. наук України. — 2002. — № 1. — С. 95–115.
12. Мартин Г.-П., Шуман Х. Западня глобалізації: атака на процвітання і демократію: Пер. с нем. — М.: Издат. дом “АЛЬПИНА”, 2001. — 335 с.
13. Марчук Є. К. Україна: нова парадигма поступу. — К.: Аваллон, 2001. — 216 с.
14. Наукова та інноваційна діяльність в Україні: Стат. зб. / Держкомстат України. — К., 2005. — 360 с.
15. Проблеми становлення інноваційної політики в Україні / І. П. Макаренко, О. М. Трофимчук, В. П. Кузьменко та ін.; За ред. І. П. Макаренко. — К.: УІДНСІР: Ін-т еволюц. економіки, 2004. — 123 с.

Сучасна економіка характеризується поступовим переходом від невідтворених ресурсів до відтворених. Значний вплив на цей перехід справляють процеси економічної глобалізації, що вимагають значного розвитку державних інвестиційних механізмів.

Современная экономика характеризуется постепенным переходом от невозпроизводимых ресурсов к воспроизводимым. Значительное влияние на этот переход оказывают процессы экономической глобализации, требующие значительного развития государственных инвестиционных механизмов.

The modern economy is characterized by gradual transition from non-reproducible resources to reproducible. Significant influence on this transition is rendered with the processes of economic globalization demanding significant development of the state investment mechanisms.

Надійшла 22 червня 2009 р.